

ÇAYIR VE MERA YÖNETİMİ

Prof.Dr.Hayrettin EKİZ
2017

8. KONU

- Yem tipine uygun hayvan cinsiyle otlatmanın tanımlanması,
- Hayvanların otlama alışkanlıkları,
- Karışık hayvan cinsleri ile otlatma,
- Mera hayvanlarının faaliyetleri,

4. YEM TİPİNE UYGUN HAYVANLA OTLATMA

Otlatma yönetiminin dördüncü teknik temeli, mera vejetasyonunun, ondan en çok yararlanan hayvan cinsi ile otlatılmasıdır. Bir meranın ürettiği yem her hayvan cinsi için aynı derecede elverişli değildir. Bazı meraların ürettiği yem koyunlar, bazı meraların yemi de sığırlar için daha elverişli olabilir. Bu meralarda o yemi daha iyi bir şekilde değerlendirecek hayvan cinsi otlatıldığı zaman, bu faaliyet daha ekonomik olur.

Merada otlayacak hayvan cinsinin seçimi, başarılı otlatma ve maksimum hayvansal ürün elde etmenin de ilk şartıdır.

Yem tipine uygun hayvan cinsiyle otlatma sorununu çözümlenebilmek için, meranın topoğrafyası, bitki örtüsü, bu örtüyü oluşturan bitki türleri gibi çeşitli özellikler hakkında yeterli bilgilere sahip olmamız gerekir.

Hayvanların Yem Tercihleri : Yem tipine uygun hayvan cinsinin belirlenmesinde hayvanların yem tercihleri önemli rol oynar. Evcil hayvanlarımızın tümü meralarımızda yetişen yem bitkilerinin, yenilebilir çalı, ağaç ve yabancı otların hepsini az veya çok oturlar. Fakat mera amenajmanı yönünden esas önemli olan, otlayan hayvan cinslerinin meradaki bir çok bitkiler arasında bazılarını seçerek, onları öncelikle otlamalarıdır.

Dođal meralarda çok değişik bitki türlerinin bulunması ve hayvanların bunların her birisini değişik derecelerde tercih etmeleri nedeniyle, her bitkinin hayvanlar tarafından tercih edilme oranlarını ayrı ayrı belirlemek oldukça zordur. Bu açıdan biz merada yetişen bitki türlerini üç grupta toplarız :

1. Buğdaygiller,
2. Baklagiller ve diğer geniş yapraklı otlar,
3. alılar olmak üzere.

Mera bitkilerinin değişik hayvan cinsleri tarafından tercih edilme oranları
(% olarak)

Bitki Grupları	Otlayan Hayvan Cinsleri			
	Atlar	Sığırlar	Koyunlar	Keçiler
Buğdaygiller	90	70	60	20
Geniş Yapraklı Otlar	4	20	30	20
Çalılar	6	10	10	60

Atlar, sığırlar ve koyunlar daha çok buğdaygil yem bitkilerini yediklerini, geniş yapraklı bitkilerin en çok koyunlar tarafından otlandığını ve çalılarının da yüksek oranda keçiler tarafından değerlendirildiğini söyleyebiliriz. Mera hayvanları arasında koyunlar en fazla sayıda bitki türünden yararlanan hayvanlardır.

Meşhur sistematikçi Linnaeus, 1748 yılında koyunların yararlandıkları bitki türlerini belirlemek için, 618 bitki türünü içerisine alan bir araştırma yapmıştır. Koyunların serbest yararlanmalarına sunulan bu 618 bitki türünden 449 'unun her zaman yendiğini, 32 'sinin bazen yendiğini bazen yenmediğini, 137 'sinin ise hiçbir zaman yenmediğini görmüştür.

Bu açıdan koyun otlatma yabancı otlarla bir biyolojik savaş yöntemi olarak ta kullanılmaktadır. Aynı şekilde çeşitli çalı türlerinin çoğalmış olduğu meralarda birkaç yıl sadece keçi otlatılarak bu çalı türlerinin yok edilmesine veya miktarlarının azaltılmasına çalışılır.

Bitki grupları içerisindeki bitki türleri için de bir tercih söz konusudur. Buğdaygil yem bitkileri içerisindeki yüksek boylu ve kaba yapılı türleri atlar ve sığırlar koyunlardan daha fazla ve daha kolay yerler.

Meranın Topoğrafyası : Meranın topoğrafyası da üzerinde başarı ile otlayacak hayvan cinsini belirlemede önemli rol oynar. Genel olarak sığırlar ve atlar engebeli ve dik meyilli meralarda veya meranın böyle kısımlarında otlamak istemezler. Bu hayvanlar düz meralarda yavaş yavaş ve sakin bir şekilde otlamayı severler. Bunlar büyük cüsseli hayvanlar oldukları için aç olsalar bile meranın dik yerlerine çıkmak istemezler, meranın düz kısımlarında buldukları yemle yetinirler.

Bu nedenle sadece sığır ve atların otlatıldığı engebeli ve dik meralarda, düz yerler aşırı bir şekilde otlanır, buna karşılık meranın dik kısımları son derece hafif bir şekilde otlanır.

Koyunlar ve özellikle keçiler, en dik ve sarp meralarda çok fazla rahatsız olmadan oturlarlar. Bu hareketli hayvanlar dik yamaçlara ve kayalık yerlere kolayca tırmanır ve oralarındaki bitkileri de otlayarak değerlendirirler.

Evcil hayvanlar içerisinde soğuğa en çok dayanan hayvan koyundur. Ayrıca koyunlar hava yoğunluğunun azalmasından da diğer hayvanlardan daha az rahatsız olurlar. Bu açıdan soğuk ve hava yoğunluğu az olan 2-3 bin metre ve hatta daha yükseklerdeki Alp meralarında genellikle koyunlar otlatılır. Koyunlar içme suyunun bile az bulunduğu kıraç meraları da diğer hayvan cinslerinden daha iyi bir şekilde değerlendirir ve buralarda diğer hayvan cinslerinden daha rahat bir şekilde oturlar.

Sonuç olarak düz yerler atları ve sığırları otlatmaya, engebeli meralar da koyun ve keçi otlatmaya elverişli sayılırlar.

Yem Durumu : Bitki örtüsünün sık veya seyrek oluşu, yetişen bitkilerin boyları, bitkilerin sert veya yumuşak oluşları ve meradaki yem miktarı otlayacak hayvan cinsini etkiler. Genel olarak vejetasyonu seyrek olan meralar sığırlar için elverişli bir otlatma alanı değildir. Böyle yerler koyun ve keçiler için daha uygun sayılırlar.

Kısa boylu bitkilerden meydana gelen meralar koyun ve keçi otlatmaya elverişlidir.

Yüksek boylu bitkiler bir süre sonra koyun ve keçilerin boylarını aşacağı ve özellikle buğdaygil yem bitkilerinin sapları sertleşeceği için, bu hayvanlar tarafından otlanmaz bir duruma gelirler. Koyun ve keçiler kendi boylarından daha yüksek olan bitkileri otlayamazlar, bu bitkilerin aşırı derecede sert ve kaba bir yapı almasına neden olurlar. Orta ve yüksek boyda bitkilerin çoğunlukta bulunduğu meralar iyi bir sığır merası sayılırlar.

Hayvanların Otlama Alışkanlıkları :
Evcil hayvanlarımızın hepsi de merada kafeterya usulü oturlar. Bir meraya giren hayvanlar karşı karşıya geldikleri yüzlerce bitki türü arasında ilk defa en çok sevdiklerini yemeye başlarlar. Kendilerine protein, karbonhidrat ve mineral maddeler bakımından dengeli bir rasyon sağlayacak olan lezzetli ve besleyici bitkileri bulur ve öncelikle onları oturlar. En iyi kokulu ve lezzetli bitkileri seçer seçer otlayarak kendilerine en iyi ve en yararlı bir rasyonu hazırlamaya çalışırlar.

Hayvanların merada bir çok bitki arasında istediklerini seçmelerinde koku alma duyguları büyük rol oynar. Hayvanlar bitkileri kokuları ile arar, bulur ve yerler. Geviş getiren hayvanlarda tat alma duygusu etkin olmaz. Yemin tadını geviş getirirken daha çok hissederler.

Bütün hayvanlar otlarken dudaklarını, dillerini ve dişlerini kullanırlar. Dudaklar bitkileri seçip, ayırır ve dişler de bu bitkileri koparır. Dil ise bitkileri bir demet haline getirip ısırılarak koparılmasına yardımcı olur. Sığır dışındaki hayvanlar otlatma sırasında dillerini çok fazla kullanmazlar.

Atlar, koyunlar ve keçiler mera yemini sadece dudaklarıyla kavradıkları için, bitkileri daha fazla dipten otarlar. Evcil hayvanlar arasında atlar mera bitkilerini en dipten otlayan hayvanlardır. Atlar bitkileri 1-1,5 cm yükseklikte kısa bir anız bırakacak bir Şekilde otlayabilirler. Atlar bitkileri adeta traŐ ederler. Atlar mera yemini çok dipten otlamaları ve nallı ayakları ile toprağa kuvvetlice vurup yürümeleri nedeniyle meraya en büyük zararı veren hayvanlardır.

Mera bitkilerini dipten otlama bakımından koyunlar ve keçiler atlardan sonra ikinci sırayı alır ve bunları da sığırlar takip eder. Sığırlar mera bitkilerini genellikle 3-4 cm yükseklikte bir anız kalacak şekilde oturlarlar.

Atlar ve özellikle sığırlar mera üzerinde oldukça sakin bir şekilde oturlarlar. Koyun ve keçiler ise çok hareketli hayvanlardır. Yemin çok bol olduğu meralarda bile bu gezinerek otlama alışkanlıklarını sürdürürler. Koyun ve keçiler bitkileri 2-2,5 cm anız kalacak şekilde oturlarlar.

Koyun ve keçiler sürü halinde otlamayı seven hayvanlardır.

Tek Yanlı Otlatmanın Sakıncaları :
Yeryüzünde bitki örtüsü bakımından kesin olarak sığır ve at merası, koyun merası veya keçi merası olarak ayrılabilen otlatma alanları son derece azdır. Buğdaygil yem bitkilerinin dominant oldukları meralarda bir miktar da geniş yapraklı otlar ve hatta az miktarda da olsa çalı ve yarı çalı türleri bulunabilir. Bu nedenle meraları üzerlerindeki bitki gruplarına bakarak sığır, koyun veya keçi merası olarak ayırmak ve bu merada sadece bu hayvanları otlatmak her zaman doğru ve ekonomik olmayabilir.

Ancak bizim Akdeniz ve Ege kıyılarımızda çoğunluğu çalı türlerinden oluşan Maki formasyonumuzun yer aldığı sık çalılık meralar keçi otlatmaya elverişlidir. Bunun dışında kalan meralarımızda ise buğdaygil yem bitkileri, baklagiller ve diğer geniş yapraklı otlarla, çalı ve çalı türleri bir arada bulunur ve bu bakımdan karışık bir bitki topluluğu durumundadırlar.

Meraların sadece bitki örtüsüne, daha doğrusu botanik kompozisyonuna bakılarak onu en iyi şekilde değerlendirecek olan belirli bir hayvan cinsi ile uzun bir süre otlatmak bazı sakıncalar doğurabilmektedir.

Bu nedenle bir mera üzerinde otlayacak hayvan cinsini kararlaştırırken, bunu etkileyen diğer faktörleri de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu faktörlerden meranın topoğrafyası ve yemin durumu iyice incelenerek meranın ürettiği yemi en iyi bir şekilde değerlendirecek hayvan cinsi veya cinslerini belirlemek daha doğru olacaktır.

Karışık Hayvan Cinsiyle Otlatma : Bizim ülkemizde bütün bitki grupları mera vejetasyonu içerisinde hemen hemen aynı oranda yer alırlar. Bu gibi vejetasyonu karışık bitki gruplarından oluşan meraların bir hayvan cinsi ile otlatılması doğru değildir. Merada otlayan hayvan cinsi kendi tercih ettiği bitki gruplarını aşırı bir şekilde otlar ve onları tahrip ederken, diğer gruplardaki bitki türleri nispeten hafif bir şekilde otlanacakları için ortamda gittikçe çoğalırlar.

Mera üzerinde bir kısım bitkilerin aşırı, bir kısım bitkilerin hafif bir şekilde otlanması mera yönetiminin amaçları ile bağdaşmaz.

Bu sakıncaları önlemek için meraların çoğu üzerinde sığırların ve koyunların ve hatta keçilerin beraberce otlamaları daha yararlı olabilir. Avustralya'nın 500-600 mm yağış alan bölgelerindeki meralarda otlayan sürülerde her 20-30 koyuna bir sığır ve 600 mm ve daha fazla yağış alan bölgelerde de her 10-15 koyuna bir sığır katılması adet haline gelmiştir.

Koyunların yanında az sayıda sığırların da otlatılması, koyunların daha yüksek kaliteli yem yemelerini, daha iyi bir karkas ve yün üretmelerini sağlar.

Karışık otlatmanın bütün bu sıralanan yararları ancak doğru otlatma şartları altında ortaya çıkar. Aşırı otlatma şartları altında karışık otlatmadan herhangi bir yarar beklenilmemelidir. Aşırı otlatma ile beraber bir de karışık otlatma yapılıyorsa meraya daha çok zarar verileceği unutulmamalıdır.